डोल्पो टुल्कु घर फिरे

■ फूलमान वल

काठमाडौं– उनलाई भिक्षु बन्न मन थिएन । तर १० वर्षको उमेरमा जब शेरप साङपो दक्षिण भारतको कर्नाटक पुगे, दलाई लामासँग भेटभएपछि उनी बदलिए । डोल्पो फिरेको केही समयमै उनी भिक्षु बनेर फेरि कर्नाटक पसे ।

त्यसको सत्र वर्षपछि शेरप जन्मथलो अपर डोल्पो फिरे, तर अब उनी शेरप रहेनन्, पुनर्जन्म भएर उनी डोल्पो टुल्कु रिम्पोछे बने । केटाकेटीमा नाङगैभुतुंगै खेल्ने हिमाली बाटामा अब उनको स्वागतका लागि डोल्पोलीहरू माला लिएर खडा हुने भए ।

अपर डोल्पोको विकट गाउँबाट १७ वर्षअघि कर्नाटक पसेको शेरपको यो 'पुनर्जन्म' र त्यसले डोल्पोली गाउँमा ल्याएको खुलियालीले शनिबार अन्तर्राष्ट्रिय पर्वतीय चलचित्र महोत्सव रोचक तुल्यायो । एघार बजे सुरु हुने भए पनि राष्ट्रिय सभागृहमा बिहान दस बजेदेखि नै काठमाडौं बस्ने डोल्पोलीको घुइँचो लागेको थियो ।

'माइले सुनेको मात्तै थियो' जर्मन वृत्तचित्रकर्मी मार्टिन हल्फम्यान निर्देसित 'डोल्पो टुल्कु' हेर्न स्वयम्भूबाट पत्नी पेमासँगै आइपुगेका कर्माले हलभित्र पस्दै भने, 'देखेको छाइन । कास्तो हुनुहुँदो रहिछ हेरौं भनेर ।' ओम मानेपदमेहुं अंकित म्हाने घुमाउँदै आइपुगेका दम्पती भित्र पसेलगत्तै फिल्म सुरु भयो ।

घोडा र सहयोगी अघिपछि लगाउँदै टुल्कु डोल्पो फर्किंदैछन्, मानौं एक प्रकारले यो सांस्कृतिक पुनर्जागरणको लम्बेयात्रा हो । बाटामा अनेक भग्न स्तूपा र गुम्बा छन् । टुल्कु ती सबैमा शुद्धीकरण पूजा गर्छन्, भत्केको छानो टाल्छन् र गाउँलेलाई प्रवचन दिन्छन् । क्यामेरा घरिघरि उनले बिताएको सत्र वर्षको झलक दिन कर्नाटक पुग्छ ।

'यहाँ आधुनिक मेसिन भयो भने' कैयौं ठाउँमा बास बसेपछि घर पुगेका टुल्कु आमाको काँधमा हात राख्दै जौ र आलुबारी औंल्याउँछन्, 'यी बारीमा धेरै उत्पादन हुन्ये होला हगि ?'

घरबाट पनि टुल्कु अघि बढ्छन्, हिमाली उचाइतिर । गोल्डेन टेम्पल, सर गुम्बा हुँदै यात्रा साल्दाङ गुम्बा पुग्छ, जहाँ उनले दिवंगत निचुङ रिम्पोछेको आसन सम्हाल्नुपर्छ । योसँगै टुल्कु नयाँ डोल्पोको सपना देख्न थाल्छन् ।

उनी जुन भाषा बोल्दै हुर्के, जुन भाषामा पढेर रिम्पोछे भए, त्यो भाषा मुलुकको कुनै पनि थलोमा 'जागिरे अवसर' को रूपमा प्राथमिकतामा पर्दैन । पाँच सय वर्षदेखि डोल्पो उस्तै छ । आधुनिक शिक्षालय, अस्पताल छैनन् । पुरानो सम्पदा र संस्कृति क्षयीकरणको मारमा पर्दै गएको छ ।

'यतिका वर्षमा त डोल्पो फेरियो कि जस्तो लागेको थियो' वृत्तचित्रमा उनी आफ्नै भाषामा साथीहरूलाई भन्छन्, 'केही भएन छ । मात्र एकाध घर थपिएछन् ।'

यसरी वृत्तचित्र टुल्कुको काम, भावी योजना र सपना पछ्याउँदै अघि बढ्छ । लोभलाग्दा सुन्दर दृष्यचित्र, वेशभूषा, पूजा संस्कृति र रीतिरिवाजले वृत्तचित्रलाई जति सुन्दर बनाएको छ, त्यत्तिकै रूपमा डोल्पोको गरिबी, पछौटेपन, सम्पदाको क्षयीकरणलाई बाहिर ल्याइदिएको छ ।

जति काम गरे पनि गरिबी र दुःखबाट मुक्ति नपाएकाहरू बाटामा टुल्कुको खुट्टा समातेर रुन्छन् । उनीहरू यति कमजोर मानसिकतामा छन् कि ती टुल्कुलाई खुसी उपहार ल्याइदिने 'भगवान्' को रूपमा पूजा गर्छन् । दुःखबाट पार पाउने जुक्ति पहिल्याउन आग्रह गर्छन् ।

'वृत्तचित्रमा नयाँ डोल्पोसँग जोडिएको तीन कुरा छन्' फिल्म सकेपछि दर्शक अघिल्तिर देखिएका टुल्कुले भने, 'मैले आमालाई भनेजस्तै कृषिको आधुनिकीकरण, डोल्पोली भाषालाई अवसरको रूपमा रूपान्तरण र आधुनिक ज्ञान र शिक्षाको विस्तार ।'

डोल्पोली भाषामा बोलेपछि उनी त्यसलाई अंग्रेजीमा पनि रूपान्तरण गरिरहेका थिए । निर्देशक मार्टिनलाई दायाँ पारेर बसेका टुल्कु अघिल्तिर खादा लिएर बसेका डोल्पोलीको लाम लाग्यो । 'डोल्पोलाई नयाँ बनाउने कुरा मान पर्‍यो' म्हाने घुमाउँदै बाहिर निस्केका कर्मा बोले, 'रिम्पोछे साँच्चिकै 'भगवान्' जस्तै रहेछ ।'

अन्तर्राष्ट्रिय पर्वतीय चलचित्र महोत्सव

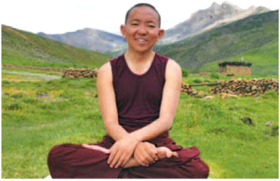

'डोल्पो टुल्कु' पछि शनिबार महोत्सवमा अमन अधिकारीको 'अ डे इन द लाइफ अफ जुंगे दाइ,' अविनाश विक्रम शाहको 'टाइन इज परहयाप्स्', रघुवर नेपालको 'होली बागमती,' केसाङ छेतेनको 'इन सर्च अफ रियाल,' कास्मिरको द्वन्द्वमाथि सेनेन खेस्मी र गीता पाटेलको 'प्रोजेक्ट कास्मिर' लगायत दर्जन फिल्म देखाइयो ।

केसाङको 'इन सर्च...' मा पनि 'टुल्कु डोल्पो' मा जत्तिकै दर्शक भीड लाग्यो । 'बितेका दुई दशकयता नेपालीहरू सस्तो श्रम बेच्न गल्फ मुलुक भासिने क्रम डरलाग्दो रूपमा बढ्दै गइरहेको छ,' केसाङले भने, 'यसो हुनुका अनेक कारण छन्, तिनैलाई खोतल्ने सानो प्रयास गरेको हुँ ।'